

Lukáš KOPECKÝ, František Machník. Život agrárního politika a ministra národní obrany. Diplomová práce PF JU, České Budějovice 2011, 218 s., včetně 37 s. obrazových, textových a tabulkových příloh.

Posudek vedoucího diplomové práce:

Diplomant Lukáš Kopecký v Úvodu své rozsáhlé diplomové práce výstižně napsal: „*František Machník. Jméno téměř neznámé. Zapomenutá osobnost československých dějin. Jeden z nejvýznamnějších ministrů obrany. Vězeň nacismu, poválečné hry na demokracii i komunismu. Pronásledovaný bolševiky skoro až do konce života. Zemřel v ústraní a zapomenutí. A dodnes se o něm téměř nemluví. Snad jen v některých lidech přežívají vzpomínky na dobu, kdy byl Machník v Klatovech ředitelem a na jeho „ducha“ v dnešní Zemědělské škole. Na Kolinecku pak pamětníci vzpomínají na tzv. Machníkovou silnici. Jinak nic. Ticho, zapomnění.*“ (s. 8).

Autor v Úvodu (s. 8-9) stručně, leč velice výstižně, upozorňuje, co se o něm doposud psalo, že to byly převážně a pouze krátké životopisy ve slovnících a biografických příručkách a že téměř nikdo nereflektoval žádoucím a potřebným způsobem jeho válečné a především poválečné osudy. „*Přitom Machník prožil nesmírně bohatý život, který kopíroval kruté osudy Československa. Po prvorepublikové kariéře přišla druhá světová válka a pronásledování gestapem. Zatčení z roku 1943 okomentoval ve svém článku v roce 1994 historik Igor Lukeš: „Úředníci gestapa mu dali na výběr: buď se stát konfidentem, nebo stanný soud. Machník si hrdinně vybral stanný soud, který ho v prosinci 1943 v Drážďanech odsoudil k trestu smrti.*“ Jeho válečné a poválečné útrapy jsou shrnuty do příliš všeobecného konstatování, že byl vězněn kvůli výstavbě betonových bunkrů, které jednou vadily jako opevnění proti nacistickému Německu a posléze zase proto, že byly drahé a postaveny na úkor pracujícího dělnického lidu. A to jak v literatuře, tak často i mezi pamětníky. Přitom realita byla odlišná a daleko složitější. Ve své práci bych se proto chtěl pokusit přiblížit Machníkovy životní osudy.“ (s. 8-9).

Za velice přínosné také považuji i autorem práce pečlivě zachycenou problematiku získávání písemného materiálu k životnímu osudu F. Machníka (nar. 30. dubna 1896 v Nebřehovicích a zemřelého 21. listopadu 1967 ve Ždánicích u Kyjova). Lukáš Kopecký toto přehledně zachytil v podobě následujícího textu: „*Na první pohled se zdálo, že sehnat o této osobnosti jakýkoli pramenný materiál bude velmi složitý úkol. Archiválie agrární strany se jako celek nezachovaly, většina dokumentů byla zničena samotnými členy krátce před nacistickou okupací. Protože o Machníkovi dosud neexistuje žádná biografie, bylo jasným cílem této diplomové práce zmapovat a přiblížit jeho životní osudy a dát jim první ucelenou podobu. Machník neměl lehký úděl, byl defacto třikrát vězněm. A právě dokumenty z jeho tří soudních procesů (Volksgericht 1944, Národní soud 1947 a Státní soud 1952) jsou zásadním pramenem pro zpracování jeho života. V nich se zrcadlí osudy ministra národní obrany, poslance, ředitele školy, otce a manžela. Soudní materiál má své nezastupitelné místo, protože řada skutečností z náročného konce 30. let 20. století nebyla do oficiálních materiálů zahrnuta nebo se v pramenné podobě vůbec nedochovala. Svědci po válce tudíž líčí události nepřiliš vzdálené. Z větší části chybí také dobové materiály ministerstva národní obrany. Vše je samozřejmě potřeba korigovat a uvádět na pravou míru. Často jsou totiž výpovědi svědků zabarveny ideologickým podtextem, snůškou lží, zaslechnutých nepravdivých pomluv a mnohdy také jen snahou o mstu demokratickému politikovi.*“ (s. 9). Sledujme, jak se autor DP tzv. vypořádal s touto zajímavou osobností. Diplomant celou svou práci rozdělil, vedle Úvodu a Závěru, do 10 základních kapitol.

První kapitola: *Dětství a mládí, studium* (s. 10-17) se dále člení na podkapitoly: 1.1. *Gymnázium v Českých Budějovicích* (s. 11-13); 1.2. *Univerzitní studia v Praze a Heidelbergu* (s. 13-14); 1.3. *Učitelem v Chrudimi* (s. 14-15); 1.4. *Vstup do Agrární strany, Agrární akademici* (s. 15-17). Přehledně přibližuje jeho studijní léta na Jirsíkově gymnáziu v Českých Budějovicích v letech 1898-1906, včetně úspěšně složené maturitní zkoušky. Následuje jeho údobí univerzitních studií v Praze a Heidelbergu (1906-1910) a nástup do učitelování v chrudimském dívčím lyceu 1912-1914, kdy přešel na zdejší reálné gymnázium, kde vyučoval český a německý jazyk, od dubna 1916 také tělesnou výchovu. Dne 26. června 1916 se oženil s Antonií Nonnovou (1890 - 1979).

Druhá kapitola: *Učitelem a ředitelem v Klatovech* (s. 18-21) vysvětluje, proč se F. Machník s rodinou přestěhoval do Klatov. Tím důvodem byla jeho sestra Rozálie sídlící v Kolinci u Klatov. Když jí 1918 její muž zemřel, stal se Machník poručíkem jejích dětí. V Klatovech byl již Machník řádným učitelem Zemské vyšší hospodářské školy. Zde učil až do r. 1935 a znovu od konce září 1938 až do svého penzionování 30. dubna 1942, v den svých 56 let.

Kapitola třetí: *Poslancem Národního shromáždění* (s. 22-36) je členěna na podkapitoly: 3.1. *Volby 1925, vstup do parlamentu* (s. 22-24); 3.2. *Volby 1929* (s. 25-27); 3.3. *Zákon o prezenční službě* (s. 27-29); 3.4. *Volby 1935* (s. 29-30); 3.5. *Klatovská osobnost* (s. 30-33); 3.6. *Čestný občan Klatov* (s. 33-36) pozorně mapují jeho politickou dráhu jako člena agrární strany, člena Sokola i Selské jízdy.

Čtvrtá kapitola: *Ministr národní obrany Československa* (s. 37-73) je dále podrobně rozčleněna a precizována na 14 podkapitol: 4.1 *Cesta do funkce* (s. 40-41); 4.2. *Rok 1935* (s. 41-43); 4.3. *Nejvyšší rada obrany státu* (s. 43-45); 4.4. *Volba prezidenta Beneše a vztahy s ním* (s. 45-49); 4.5. *Zákon na obranu státu* (s. 49-51); 4.6. *Machníkův výnos* (s. 51-58); 4.7. *Agrárníci a armáda, branná výchova* (s. 58-61); 4.8. *Osobní politické záležitosti roku 1936* (s. 61-64); 4.9. *Edvard Beneš v Klatovech* (s. 64-65); 4.10. *Zákon o branné výchově* (s. 65-66); 4.11. *Osudový rok 1938* (s. 66-68); 4.12. *Květnová mimořádná vojenská opatření* (s. 68-70); 4.13. *Setkání s Edvardem Benešem* (s. 70-72); 4.14. *Září 1938, demise, Mnichov* (s. 72-73) zachycuje F. Machníka v nejdůležitějším období jeho života, kdy se stal ministrem národní obrany a udělal vše pro podstatné zlepšení bojeschopnosti československé armády v letech 1935-1938, často v úzké spolupráci s prezidentem dr. E. Benešem, což jeho osobě (a taky celé jeho rodině), jak v době hnědé nacistické, tak i v době rudé komunistické totality přineslo četná obvinění, vězení a značné existenční problémy.

Kapitola pátá: *Druhá republika* (s. 74-80) obsahuje dvě podkapitoly: 5.1. *Bilancování ministerské éry* (s. 74-77); 5.2. *Činnost ve Straně národní jednoty* (s. 77-80) a zahrnuje období od konce září 1938 do 15. března 1939, kdy se z demokratické předmnichovské ČSR stala tzv. druhá republika, tedy Č-SR s pomlčkou, která nastoupila urychleně zlovolnou cestu k autoritativnímu státu.

Šestá kapitola: *1939 - 1942 - klid před bouří* (s. 81-89) zahrnuje tři podkapitoly: 6.1. *Národní souručenství* (s. 81-83); 6.2. *Anonymní udání, prověrky* (s. 83-87); 6.3. *Rozhovory s kolaborantskými novináři* (s. 87-89) vydávají svědectví o tom, že ani v Protektorátu let 1939-1943 se F. Machník nechoval jako kolaborant, což dosvědčuje i L. K. Feierabend, *Politické vzpomínky III.*, Brno 1996, s. 105, kde uvádí: „*Beneš „měl zejména radost z Machníkova projevu, který byl nejstatečnější.*“ (Jednalo se o bývalé ministry Kroftu, Machníka a Malypetra).

Kapitola sedmá: *Tváří v tvář smrti* (s. 90-96) obsahuje podkapitoly: 7.1. *Zatčení gestapem* (s. 90-91); 7.2. *Drážďanský soud* (s. 91-93); 7.3. *Žádost o milost* (s. 93-95); 7.4. *Změna trestu, pochod smrti, Dachau* (s. 95-96) zachycuje Machníkovu zatčení 12. července

1943 klatovským gestapem poté, co byl 29. dubna 1943 zatčen jeho spolupracovník z MNO generál Josef Dostál. Zatčenému byl u drážďanského soudu vyměřen 1944 trest smrti za obžalobu z velezrady. Naštěstí jeho žena Antonie přes prezidenta E. Háchu a jeho intervenci dosáhla nakonec toho, že se stalo, že právě K. H. Frank se udělil odsouzenému milost v podobě 10 let káznice. Po pochodu smrti se dostal do KZ Dachau, kde byl 29. dubna 1945 osvobozen vojsky USA.

Kapitola osmá: *Marné naděje: 1945 – 1948* (s. 97-139) má sedm výstižných podkapitol: 8.1. *Už nikdy agrární strana* (s. 98-101); 8.2. *Očista* (s. 102-105); 8.3. *Výsledky svědků* (s. 105-120); 8.4. *Konečná likvidace agrárníků* (s. 120-125); 8.5. *Agentem gestapa* (s. 125- 126); 8.6. *Národní soud, duben 1947* (s. 127-134); 8.7. *Objektem zájmu OBZ* (s. 134-139) zachycuje složité a rozporuplné období tzv. třetí republiky 1945-1948, kdy byl Machník „objektem zájmu poválečné justice, ministerstva vnitra i vojenských zpravodajců. A navíc jeho jméno mělo „škodit“ jiným osobám, které se staly pro své názory a postoje nepohodlnými. Jedním z nich byl poslanec a předseda Demokratické strany Jozef Lettrich.“ (s. 139). Lze oprávněně konstatovat, což diplomant důrazně a důsledně provedl, že se František Machník relativního poklidu nedočkal ani po svém osvobození z moci nacistů. I když třetí republika a její vládní systém mu stačil prokázat jistou míru složité a již značně omezené demokracie, danou mírou předchozích československých prvorepublikových demokratických tradic, komunistický režim ji však znovu zcela ztratil.

Kapitola devátá: *Komunistická msta, znovu do vězení* (s. 140-154) má šest podkapitol: 9.1. *Nová prověřování* (s. 140-141); 9.2. *Zatčení StB, vazba* (s. 141-144); 9.3. *Státní soud, prosinec 1952* (s. 145-148); 9.4. *Vězeň Gottwaldova režimu, Zápotockého amnestie* (s. 148-151); 9.5. *Ještě není konec aneb spor o soudní výlohy* (s. 151-153); 9.6. *Dlouhá snaha o rehabilitaci* (s. 153-154) názorně dokumentuje, jak nová, tentokrát již rudá komunistická diktatura, zacházela s posledním politickým ministrem národní obrany první Československé republiky.

Kapitola desátá: *Závěr života* (s. 155-156) má již jen dvě krátké podkapitoly: 10.1. *U syna ve Ždánicích* (s. 155-156); 10.2. *Smrt* (s. 156). Autor na s. 156 výstižně napsal: „Poslední politický ministr národní obrany první Československé republiky, poslední ministr obrany T. G. Masaryka, spolupracovník prezidenta Edvarda Beneše a jedna z významných osobností obrany Československa druhé poloviny třicátých let 20. století, ale také poslanec Poslanecké sněmovny Národního shromáždění, místopředseda jejího branného výboru, středoškolský profesor, ředitel Hospodářské školy v Klatovech, agrárník, Sokol, ale především člověk spjatý s venkovem a půdou, vlastenec a podle mnohých vyprávění často velmi obyčejný člověk. To byl František Machník.“ Ukazuje tak, jak František Machník dožíval na jižní Moravě ve Ždánicích v rodině svého syna Jana posledních sedm let svého velice pohnutého života. Zde také, v pozhnaném věku 81 let, zemřel 21. listopadu 1967.

V části *Závěr* (s. 157-159) provedl autor stručné, leč výstižné shrnutí vybadaného a navrhl zde i možné varianty dalšího pokračování v této velice přínosné a důležité práci. Za stěžejní v Závěru považuji tento text, kde diplomant jasně vystihnul podstatu života a postojů F. Machníka (s. 157): „Machník jako sedlák ze Strakonicka trpělivě snášel vše, co mu život přinesl a stále měl na zřeteli tvrdou a poctivou práci, která jediná pomáhá překonat všechny obtíže. Byl pevně spjat s venkovem, který pro něj představoval nejen základ státu, ale i spojení s předky své rodiny. Proto snad nikdy ani náznakem nepomyslel na emigraci, v dobách kdy jeho rodinu i vlast svíraly totality, ať už hnědá nebo rudá. I ve výše zmíněném dotazníku ve věznicích Národního soudu v roce 1952 se přiznává, že půda a venkov jsou pro něj nad všechno ostatní. A zcela jistě by Machník podepsal slova své bratrance, stranického šéfa, ale

především přítele Rudolfa Berana, další osobnosti, které české země mnoho dluží. Toho se gestapo za války ptalo, proč při svých možnostech a kontaktech neutekl do ciziny. „Odpověděl jsem jasně, že český sedlák z půdy, na které žili staletí jeho předkové, neutíká. Žije na ní a také na ní umírá. To byla tehdy moje odpověď“ německému soudci.“ (Obhajovací řeč Rudolfa Berana přednesená před Národním soudem 28. a 29. 3. 1947 (1. část), Střední Evropa 7, 21/1991, s. 117)“.

Předložená diplomová práce se vyznačuje konkrétním lidským příběhem, který je svědectvím o jedinečném životním osudu význačného československého meziválečného politika, který byl ale i jihočeským učitelem a ředitelem školy v Klatovech a který také poctivě pracoval v Národohospodářském sboru jihočeském Praha, jak v jeho ústředním výboru, tak i v rámci svého domovského klatovského okresu. Je svědectvím o tom, že byl v rámci své politické kariéry politikem demokratickým, a třebaže byl stranickou příslušností člen agrární strany, vyznačoval se dobrými vztahy k Edvardu Benešovi. Přitom ale byl bratrancem známého agrárního funkcionáře a politika Rudolfa Berana. Právě pro tyto své lidské vlastnosti a zásadový osobní přístup se zcela evidentně nikdy nehodil (a on sám asi ani nikdy nechtěl) ani k jednomu z těch československých vládních a mocenských struktur, které se dostaly k moci jak v období od března 1939, tak od května 1945 a konečně od 25. února 1948.

Celá práce je napsána čtivým a působivým stylem bez pravopisných chyb. Důležité je, že jak po stránce obsahové, tak ani po stránce formální k diplomové práci nemám žádných připomínek. Autor je velice dobře obeznámen s dobovou politickou i společenskou situací. Také Seznam pramenů a literatury (s. 160-178) je napsán velice pečlivě, včetně obsáhlých elektronických zdrojů, následuje detailní Seznam zkratk (s. 179-180), vhodně vybrané Přílohy (s. 181-202), které výborným způsobem doplňují předchozí autorův text, také Fotografické přílohy (s. 203-218) jsou správně koncipovány a zejména pak všechny ve svém souhrnu vhodně zvolené a vybrané přílohy doslovně dokumentují činnost a vyloženě těžké, avšak z jeho pohledu důstojně prožité, životní osudy Františka Machníka.

Současně navrhuji, aby Lukáš Kopecký svou DP přihlásil do již 16. ročníku soutěže o „Cenu Edvarda Beneše“ v Sezimově Ústí v oboru historie 20. století. Zároveň by bylo záhodno, aby se výsledky svého výzkumu a dlouholeté náročné práce, podniknuté někdy i bohužel na úkor svého dalšího studia, což mi však, bohužel během našich společných konzultací zcela uniklo, pokusil (a také po prostudování knihy Jaroslava Rokoského, *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*, Praha 2011, a která však vyšla až po dopsání jeho DP), pochopitelně že v závislosti na reálných možnostech, nejen zveřejnit pro odborné historické kruhy, ale také ji časem zpřístupnit i širší laické veřejnosti.

Diplomovou práci pana Lukáše Kopeckého proto s potěšením a zcela jednoznačně **doporučuji k obhajobě a hodnotím stupněm výborně.**

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 16. května 2011